گفت‌وگو

اواکوی ابعاد پنهان و کارکردهای عمیق زیارت عاشورا درعدالت خواهی، معرفت و هویت شیعی

زیارت عاشورا، بشارت نصرت و منشور عدالت

مریم احمدی شیروان | در ایامی که عطر حماسه حسینی، جان‌ها را معطر کرده و دل‌ها در سودای عدالت و رهایی از ظلم می‌تپد، نصب‌فرازی از زیارت عاشورا «السلام علیک وعلی الارواح التی حلّت بفنائک» بر دیوار حسینیه امام خمینی(ره) محل دیدار روز گذشته رهبر معظم انقلاب با مسئولان قوه قضائیه، پیامی ژرف در خود نهفته دارد. این انتخاب هوشمندانه، همزمان با تأکید رهبر فرزانه انقلاب بر این نکته اساسی که «همه بدانند که خدای متعال نصرت را برای ملت ایران تضمین کرده و ملت ایران حتماً پیروز خواهد شد» نشان از پیوند ناگسستنی میان آموزه‌های عاشورایی و امید به پیروزی نهایی دارد. به بهانه این رویداد و در راستای تبیین ابعاد پنهان و کارکردهای عمیق زیارت عاشورا با دکتر مجتبی انصاری مقدم، پژوهشگر و استاد دانشگاه به گفت‌وگو نشسته‌ایم تا در پرتو این زیارت نورانی، به درکی عمیق‌تر از عدالت‌خواهی، معرفت و هویت شیعی دست یابیم و با الهام از فداکاری یاران امام حسین(ع) به سوی تحقق وعده نصرت الهی گام برداریم.

■ با توجه به تأکید زیارت عاشورا بر «تبرّی» و سخنان رهبر معظم انقلاب درباره نصرت الهی، چگونه می‌توان از آموزه تبرّی برای تقویت عدالت‌خواهی و مبارزه با ظلم در جامعه امروز استفاده کرد؟

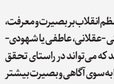

زیارت عاشورا یکی از متون ممتاز در ادبیات زیارتی شیعه است که در آن «تبرّی» از دشمنان اهل‌بیت(ع) جایگاهی بنیادین دارد. این تأکید، ریشه در بن‌مایه‌ای عمیق در الهیات شیعی دارد که ایمان را مرکّب از دو رکن اصلی می‌داند: تولّی (دوستی با اولیای الهی) و تبرّی (بیزاری از دشمنان آنان). در فرازهای مکرری از این زیارت، لعن به اشخاص حقیقی و جریان‌های تاریخی مشخصی وارد شده است که این لعن‌ها بر خلاف تصور سطحی برخی، صرفاً ابراز نفرت نیست، بلکه نوعی موضع‌گیری معرفتی و کنش سیاسی-تاریخی در برابر جبهه باطل است. این متن، درواقع زائر را وارد میدان داوری می‌کند اما در همان حال، افق روشنی از عدالت موعود را ترسیم می‌کند. در فرازهای مختلف آن، مفاهیمی چون تار، طلب خون و ظهور امام حق به‌کار رفته که نشان‌دهنده نوعی پیوستگی میان مقدسات امام حسین(ع) و قیام نهایی عدالت است. در منطق زیارت عاشورا، عدالت‌خواهی نه‌فقط امری اخلاقی بلکه تکلیفی عقیدتی است که ریشه در وفای به ولایت دارد. زائر از خداوند می‌خواهد او را در زمره کسانی قرار دهد که همراه امام مهدی(عج)، برای احقاق خون حسین بن علی(ع) و برپایی قسط الهی قیام می‌کنند: «وَأَنْ يَرْزُقَنِي طَلَبَ ثَارِي مَعَ إِمَامٍ هُدًى ظَاهِرٍ نَاطِقٍ بِالْحَقِّ». آنگاه این زیارت عدالت نه مفهومی انتزاعی بلکه حقیقتی مجسم در وجود ولی خداست؛ امامی که ناطق به حق، ظاهر و حاضر در صحنه اجتماعی و تاریخی است. بنابراین عدالت‌خواهی از منظر زیارت عاشورا با محوریت امامت معنامی یابد و هرگونه عدالت‌طلبی که فاقد اتصال به محور حق باشد، در نهایت به انحراف و ظلمی دیگر می‌انجامد. این متن با زبانی شیوا، پیام عاشورا را از یک فریاد مظلومیت به یک دعوت دائمی برای پیکار با ظلم و برپایی حق تبدیل می‌کند؛ پیکاری که تنها در پرتو ولایت تحقق می‌یابد. بدین ترتیب، عدالت‌خواهی در زیارت عاشورا، طرحی تمدنی برای ساختن جهان مبتنی بر توحید و کرامت انسان است.

■ با توجه به تأکید رهبر معظم انقلاب، بر بصیرت و معرفت، زیارت عاشورا چه نوع معرفتی -عقلانی، عاطفی یا شهودی- را به مخاطب عرضه می‌کند که می‌تواند در راستای تحقق وعده نصرت الهی، جامعه را به سوی آگاهی و بصیرت بیشتر رهنمون سازد؟

زیارت عاشورا آمیزه‌ای از سه سطح معرفت را در اختیار مخاطب قرار می‌دهد: معرفت عقلانی، معرفت قلبی و معرفت شهودی. معرفت عقلانی در تحلیل دقیق از رخداد تاریخی عاشورا متجلی است؛ جایی که زیارت، عوامل ظلم، چهره‌های اصلی انحراف و ریشه‌های انحطاط امت را معرفی می‌کند. از سوی دیگر، معرفت عاطفی با لحنی اندوهناک، قلب مؤمن را به تپش درمی‌آورد و او را در سوگ ابدی حسین بن علی(ع) شریک می‌کند. تکرار اسامی امام اهل‌بیت(ع)، توصیف صحنه‌ها و ناله‌های زائر، همگی عواطف دینی را در خدمت تعمیق شناخت دینی به کار می‌گیرند. اما آنچه زیارت عاشورا را بی‌مانند می‌کند، سطح سوم معرفت است؛ معرفت شهودی. در این سطح، زائر نه‌فقط با زبان و عقل، بلکه با حضور قلب و اشراق با حقیقت عاشورا ارتباط می‌گیرد. چنین معرفتی در طلب قرب، در آرزوی حضور با امام معصوم(ع) و در سیر الی الله از طریق ولایت آشکار می‌شود. در این منظر، زیارت عاشورا صرفاً یک تلاوت نیست، بلکه یک سیر معنوی است؛ مسیری که از شناخت تاریخی آغاز شده، به تعهد اخلاقی می‌رسد و در نهایت به مکاشفه قلبی و معرفت شهودی ختم می‌شود. این انسجام لایه‌ها، راز پایداری زیارت عاشورا در دل‌های اهل معرفت است. اما در کنار این، فرازهایی چون «أَبَا عَبْدِ اللَّهِ، لَقَدْ عَظُمَتِ الرَّزِيَّةُ وَجَلَّتْ وَعَظُمَتِ الْمُصِيبَةُ» معرفت عاطفی را تقویت می‌کنند و از رهگذر اندوه پیوند قلبی زائر با امام را عمیق‌تر می‌بخشند. این پیوند در نهایت به سوی نوعی شهود عرفانی و مکاشفه قلبی هدایت می‌شود؛ چنان که در پایان زیارت، زائر طلب می‌کند: «أَنْ يَجْعَلَنِي مَعَكُمْ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ». این معرفت حضوری، که حاصل عمارت درونی و سلوک معنوی است، مقصد نهایی زیارت عاشورا است. بدین ترتیب، زیارت عاشورا مدرسه‌ای چندلایه از معرفت است که همه جوانب را به تأمل، هم قلب را به سوز و هم روح را به شهود فرامی‌خواند.

■ با توجه به تأکیدات مکرر رهبر معظم انقلاب بر ضرورت الگوگیری از عاشورا، چرا زیارت عاشورا به صورت روزانه توصیه شده است و تکرار این زیارت چه تأثیری در تقویت روحیه مقاومت، عدالت‌خواهی و ترویج سبک زندگی حسینی در زندگی فردی و اجتماعی دارد؟

در روایات و سیره بزرگان دین، بر قرائت روزانه زیارت عاشورا تأکید شده است. چنین توصیه‌ای بی‌دلیل نیست؛ زیرا مضامین زیارت عاشورا، عناصر هویت دینی را به‌صورت روزانه در جان مؤمن تثبیت می‌کند. در بخشی از زیارت آمده است: «اللَّهُمَّ اجْعَلْ مَحْيَايَ مَحْيَا مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ، وَمَمَاتِي مَمَاتَ مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ». این دعا صرفاً تمنای زبانی نیست، بلکه تمرینی روزمره برای زیستن با معیار اهل‌بیت(ع) است. قرائت مداوم این زیارت، مخاطب را از روزمرگی بیرون می‌کشد و در یک نظام معنوی مستمر قرار می‌دهد.

از حیث اجتماعی نیز تکرار زیارت عاشورا نوعی تربیت سیاسی و فرهنگی پدید می‌آورد؛ زیرا مخاطب، هر روز خود را با خط اهل‌بیت(ع) و در برابر جبهه باطل بازتعریف می‌کند. عبارتی چون «السَّلَامُ عَلَى الْحُسَيْنِ وَعَلَى عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ وَعَلَى أَوْلَادِ الْحُسَيْنِ وَعَلَى أَصْحَابِ الْحُسَيْنِ» هر روز یادآور می‌شود حیات مؤمنانه، بر پایه وفاداری به قیام عاشورا شکل می‌گیرد. این زیارت علاوه بر جنبه عبادی، ابزاری تربیتی برای ساخت انسان و جامعه‌ای مقاوم، عدالت‌خواه و آگاه به دشمن است. از همین رو است که تکرار آن نه تکرار الفاظ، بلکه استمرار روح مقاومت و وفاداری در عمق حیات دینی است.

نمایشگاه «فرندوهشت» عرصه‌ای برای تبیین معارف رضوی است

به گزارش آستان نیوز، عبدالحمید طالبی در بازدید از نمایشگاه «فرندوهشت» در کتابخانه و موزه ملی ملک، موقوفه فرهنگی آستان قدس رضوی در تهران، گفت: براساس فرمایشات رهبر معظم انقلاب، حرم مطهر رضوی گنجینه‌ای از آثار هنرمندان برجسته در دوره‌ها و اعصار گوناگون است؛ هنرمندانی که ارادت خود را با محوریت معارف و بیانات ائمه معصومین(ع) در قالب‌های مختلف هنری تقدیم این حرم نورانی کردند. وی بیان کرد: در این نمایشگاه نیز شاهد انتخابی بسیار زیبا و ارائه‌ای نوآورانه از گنجینه حرم مطهر حضرت رضا(ع) در حوزه‌های مختلف در سال‌های متمادی هستیم تا عموم مخاطبان آن از جمله هنرمندان و فرهنگ‌دوستان بتوانند با این گنجینه عظیم هنری بیشتر آشنا شوند.

طالبی ادامه داد: رهبر معظم انقلاب در پیامی که به پنجمین کنگره جهانی حضرت رضا(ع) ابلاغ کرده بودند، فرمودند «احادیث گهربار ائمه معصومین(ع) را به زبان هنر و به روز، به مخاطبان خود ارائه دهید». بی‌تردید برگزاری نمایشگاه فرندوهشت نیز اقدامی اثرگذار در راستای این پیام رهبر معظم انقلاب است. وی گفت: آستان قدس رضوی از هنرمندان عصر حاضر دعوت می‌کند با بهره‌گیری از گنجینه معنوی و باارزش احادیث ائمه معصومین(ع) به ویژه حضرت رضا(ع) و هنر خویش، ارادتشان را به پیشگاه این امام رئوف(ع) نشان دهند و نقشی ماندگار در این گنجینه رضوی به یادگار بگذارند.

بازدید مسئولان ستاد اربعین کشور از مجتمع میان‌راهی امام‌رضا(ع) میرجاوه

به‌منظور هماهنگی‌های بیشتر در میزبانی شایسته از زائران اربعین حسینی کشور پاکستان، جمعی از مسئولان و دست‌اندرکاران ستاد اربعین کشور از مجتمع میان‌راهی امام‌رضا(ع) میرجاوه بازدید و شرایط خدمت‌رسانی در این مجموعه به زائران اربعین حسینی را ارزیابی کردند. این خبر حاکی است در این بازدید محمد جلال مآب‌رئیس ستاد توسعه خدمت‌رسانی در این مجموعه را بررسی کردند.

به گزارش آستان نیوز، جمعی از مسئولان و دست‌اندرکاران ستاد اربعین کشور از مجتمع میان‌راهی امام‌رضا(ع) میرجاوه بازدید و شرایط خدمت‌رسانی در این مجموعه به زائران اربعین حسینی را ارزیابی کردند. این خبر حاکی است در این بازدید محمد جلال مآب‌رئیس ستاد توسعه و بازسازی عتبات عالیات کشور، حسینی معاون امنیتی و انتظامی استانداری سیستان‌وبلوچستان، محمودی معاون ستاد اربعین کشور، فرماندار شهرستان میرجاوه و جمعی دیگر از مسئولان استانی حضور داشتند.

در این بازدید، مسئولان ضمن آشنایی با مجموعه امکانات مجتمع میان‌راهی امام‌رضا(ع)، در زمینه توسعه خدمت‌رسانی شایسته به زائران پاکستانی اربعین حسینی تبادل نظر کرده و تصمیماتی گرفتند.

گفتنی است، ۲۳ مجتمع میان‌راهی مزین به نام مبارک امام رضا(ع) در مسیرهای زیارتی کشور با حال و هوای حسینی در حال ارائه خدمات فرهنگی، رفاهی و بهداشتی به زائران هستند.

سیره تفسیری رهبر معظم انقلاب به همت دانشگاه علوم اسلامی رضوی منتشر و رونمایی شد

تفسیر انقلابی قرآن در «روایت تفسیر بیداری»

به همت دانشگاه علوم اسلامی رضوی، کتاب «روایت تفسیر بیداری» مشتمل بر سابقه و سیر تفسیر حضرت آیت‌الله العظمی خامنه‌ای در مشهد، از تازه‌های نشر این دانشگاه، در جوار حرم مطهر رضوی رونمایی شد.

به گزارش آستان نیوز، این مراسم عصر ۲۴ تیر همزمان با سالروز ولادت رهبر معظم انقلاب با حضور حجت‌الاسلام سید محمود مرویان حسینی و حجت‌الاسلام برات محمد هدایتی، از نویسندگان اثر و جمعی از حوزویان و استادان دانشگاه در فروشگاه کتاب دانشگاه علوم اسلامی رضوی واقع در حرم مطهر برگزار شد.

■ بررسی سه جریان تفسیری تاریخی رهبر معظم انقلاب در مشهد

حجت‌الاسلام سید محمود مرویان حسینی، نویسنده کتاب «روایت تفسیر بیداری» در این مراسم گفت: کتاب «روایت تفسیر بیداری» به بررسی جریان تفسیری رهبر معظم انقلاب در سال‌های پیش از انقلاب اسلامی پرداخته است. این اثر با استناد به اسناد ساواک، خاطرات و مصاحبه‌های میدانی با حاضران در جلسات تفسیر ایشان، سه جریان تفسیری مهم در مشهد مقدس را تحلیل کرده است. استادیار دانشگاه علوم اسلامی رضوی ادامه داد: بر اساس این کتاب، رهبر معظم انقلاب در فاصله سال‌های ۱۳۴۷ تا ۱۳۵۳ سه حلقه تفسیری تأثیرگذار، از جمله تفسیر رسمی حوزوی، تفسیر عمومی دانشجویی و تفسیر خصوصی خانگی را در مشهد راه‌اندازی کردند. جلسات تفسیر رسمی حوزوی در مدرسه میرزا جعفر (واقع در مجموعه دانشگاه علوم اسلامی رضوی امروزی) برگزار و با استقبال گسترده طلاب مواجه می‌شد. در اوج فعالیت، حدود ۷۰۰ طلبه در این جلسات حضور می‌یافتند. رهبر معظم انقلاب روزهای پنجشنبه و جمعه و نیز ایام شهادت و میلاد ائمه(ع) به تفسیر سوره‌های مائده، توبه، انفال و یونس می‌پرداختند. این جلسات با مخالفت‌های ساواک روبه‌رو بود و درنهایت سال ۱۳۵۳ به‌طور کامل تعطیل شد. به گفته حجت‌الاسلام مرویان حسینی، جلسات تفسیر دانشجویی در مسجد امام حسن مجتبی(ع) و مسجد کرامت (چهارراه شهدا) برای دانشجویان دانشگاه‌های فردوسی و علوم پزشکی مشهد برگزار می‌شد و محور آن، ارائه مبانی قرآنی برای زندگی و مبارزه بود. وی افزود: جلسات تفسیر خصوصی خانگی به‌صورت مخفیانه برای مبارزان، با هدف کادرسازی و مصون‌سازی مبارزان از افکار انحرافی برگزار می‌شد.

■ کشف لایه‌های پنهان جلسات تفسیر انقلابی رهبر معظم انقلاب

حجت‌الاسلام برات محمد هدایتی، از نویسندگان دیگر کتاب «روایت تفسیر بیداری» نیز گفت: این اثر به بررسی جلسات تفسیر رهبر معظم انقلاب در دهه‌های ۴۰ و ۵۰ می‌پردازد که با استناد به اسناد و خاطرات شفاهی، ابعاد جدیدی از این جلسات را آشکار کرده است.

وی ادامه داد: این اثر تأکید می‌کند رهبر معظم انقلاب پیش از هر چیز «مفسری متخصص» بودند و باید این وجه علمی ایشان را بیش‌ازپیش شناخت. حجت‌الاسلام هدایتی «روایت تفسیر بیداری» را اثری منحصربه‌فرد خواند که تاکنون مشابه آن در کشور نوشته نشده است.

وی ادامه داد: انتشار این اثر آغاز راه است، پیشنهاد می‌شود نهادهایی مانند دانشگاه علوم اسلامی رضوی یا دفتر حفظ آثار رهبر معظم انقلاب، دانشنامه‌ای چندجلدی از خاطرات شفاهی شاگردان جلسات تفسیر رهبر معظم انقلاب تهیه کنند.

حجت‌الاسلام هدایتی با اشاره به اینکه براساس این کتاب، جلسات تفسیر رهبر معظم انقلاب که از آن به‌عنوان جلسات تفسیر مبارزاتی یاد می‌شود سه هدف عمده داشت، خاطرنشان کرد: این اثر نشان می‌دهد تفسیرهای ایشان تنها رویارویی با رژیم پهلوی نبود، بلکه مبارزه با «جریان مارکسیستی»، نقد دیدگاه‌های مفسرانی مانند رشید رضا که به سنت تفسیری شیعه بی‌اعتنا بودند و روشنگری در برابر اندیشه‌های مارکسیستی بود که در میان برخی از دانشجویان رواج داشت.

■ بازخوانی مفاهیم قرآنی؛ چالشی در حوزه‌های علمیه

هدایتی در ادامه، یکی از نقاط برجسته «روایت تفسیر بیداری» را پرداختن به «روش بازخوانی مفاهیم قرآن» توسط رهبر معظم انقلاب عنوان کرد و افزود: ایشان در جلسات تفسیر خود، مفاهیمی مانند ولایت، تقیه و انفاق را از نو تعریف می‌کردند. این روش، مشابه رویکرد شهیدان مطهری و بهشتی در بازتعریف مفاهیم دینی بود.

■ خاطرات ناب

وی یادآور شد: این کتاب با جمع‌آوری خاطرات شفاهی شرکت‌کنندگان در جلسات، روایت‌های جالبی را از حضور ۷۰۰ طلبه در جلسات تفسیر مدرسه میرزا جعفر، شرکت دانشجویان مارکسیست در جلسات مسجد امام حسن مجتبی(ع) برای رفع شبهات و حضور زنان بی‌حجاب که برای شرکت در جلسات، چادر می‌پوشیدند، ثبت کرده است.

■ بررسی ابعاد جلسات تفسیری مبارزاتی رهبر معظم انقلاب

حجت‌الاسلام‌والمسلمین حسن ربانی‌راد فردوسی، از شاگردان قدیمی رهبر معظم انقلاب نیز در این نشست به خاطرات خود از آن دوران اشاره کرد و گفت: «در جوانی با نوارهای محدودی که داشتیم، درس‌های تفسیر ایشان را ضبط و پیاده‌سازی می‌کردیم. پس از انقلاب، دانشگاه رضوی این مطالب را چاپ و منتشر کرده».

کتاب روایت تفسیر بیداری توسط حجت‌الاسلام مرویان تألیف شده و از تفسیرهای رهبر معظم انقلاب در آن دوران بهره برده است. این اثر تلاش دارد ابعاد این حرکت تفسیری بی‌سابقه را در تاریخ معاصر ایران تبیین کند. گفتنی است، کتاب «روایت تفسیر بیداری» از سوی دانشگاه علوم اسلامی رضوی با داوری علمی حجت‌الاسلام‌والمسلمین محمدابراهیم‌روشن‌ضمیر، دانشیار دانشگاه علوم اسلامی رضوی، طراحی جلد رضا نیی‌زاده، در ۱۱۶ صفحه، قطع رقعی و با قیمت ۱۲۰ هزار تومان منتشر شده که با ۲۰ درصد تخفیف در فروشگاه‌های کتاب دانشگاه علوم اسلامی رضوی در دسترس علاقه‌مندان قرار دارد.

گفت‌وگو با مرتضی فاطمی، قاری پیشکسوت قرآن کریم درباره جلسات تفسیر رهبر معظم انقلاب در مشهد

درس تفسیری که خیابان را بند می‌آورد

پیوندش با قرآن از روزهای کودکی آغاز شده بود؛ برای همین وقتی در هفت سالگی راهی مکتب شد، ما هم می‌رفتیم. گفته بود این بچه را بردارید از کلاس؛ وقت ما را می‌گیرد، وقت خودش هم گرفته می‌شود؛ همه قرآن را بلد است و بعد هم توصیه کرد برود در جلسات قرآن شرکت کند. توصیه‌ای که سبب شد میرا مرتضی با همین سن کم به خاطر صدای خوبش در بیشتر جلسات قرآن آن زمان در مشهد شرکت کند. مسیری که او را به جلسات تفسیر رهبر معظم انقلاب هم رساند.

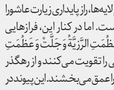

استاد سیدمرتضی سادات فاطمی، عمری قاری و مؤذن حرم مطهر رضوی بوده و حالا نوجوان‌ها و جوان‌ها که در جلسات سنتی تلاوت در حرم مطهر رضوی شرکت می‌کنند ایشان را با عنوان «صدرالحفاظ» حرم مطهر رضوی می‌شناسند. پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر حفظ و نشر آثار رهبر معظم انقلاب سال ۱۳۸۷ گفت‌وگویی با این استاد پیشکسوت در خصوص آشنایی سید مرتضی فاطمی با رهبر معظم انقلاب و جلسات تفسیر ایشان انجام داده است که در ادامه، گزیده‌ای از آن را با هم مرور می‌کنیم.

■ بیایید از آغاز آشنایی‌تان با آقا شروع کنیم. اولین برخورد شما با ایشان به چه سالی برمی‌گردد؟

حدود سال ۴۵. مرحوم آقا جعفر طباطبایی- برادر مرحوم آقای قمی در مشهد- استاد قرآن و از دوستان خیلی صمیمی آیت‌الله خامنه‌ای بود. ایشان به خاطر همان رفاقتی که با آقا داشت، منزل آقای افشار هم می‌آمد و گاهی هم جلسه را اداره می‌کرد. استاد قاری قرآن بود و با لحن‌های جدید آشنایی داشت. مصری‌ها را می‌شناخت. مرحوم طباطبایی چون با آقای خامنه‌ای دوست صمیمی بودند، یک روز به ایشان می‌گویند: «یکی از فامیل‌های ما نوجوانی است که صدای زیبایی دارد و قرآن را قشنگ می‌خواند». آقا هم می‌گویند خب یک جلسه یا برنامه بگذارید که من ببینمش. این را بعداً فهمیدیم. آقا جعفر طباطبایی جلسه‌ای ترتیب داد که من به اتفاق مرحوم پدرم رفتیم خدمت حضرت آیت‌الله العظمی خامنه‌ای. خود آقا جعفر طباطبایی هم بود. آقا فرمودند خب تنهایی قرآن بخوان شما. خواندم و ایشان خیلی تشویق کردند. بعد از این ماجرا یک روز آیت‌الله خامنه‌ای من و پدرم و آقا جعفر را -شاید دیگران هم بودند- دعوت کردند منزلشان برای ناهار. رفتیم خدمتشان. بعد از ناهار آقا با یک ضبط -از این ضبط‌های ریلی زاپنی که با برق و باتری کار می‌کرد- صدای من را ضبط کردند. می‌گفتند بخوان و صدای من را ضبط می‌کردند. رفته رفته ما را مأنوس شدیم و جلساتی که معمولاً آقا تشریف می‌آوردند یا جلساتی که خود ایشان داشتند مثل جلسه مسجد امام حسن مجتبی(ع) در خیابان دانش که آنجا پیشنماز بودند، ما هم می‌رفتیم. بعدها مسجد کرامت هم یکی از پایگاه‌های ایشان شده بود که آنجا هم نماز می‌خواندند و تفسیر می‌گفتند. به پیشنهاد آقا صبح‌های جمعه در مسجد کرامت هم جلسه قرآن گذاشتیم.

■ اول مسجد امام حسن(ع) بود؟

مسجد امام حسن(ع) که از قبل بودند؛ در مسجد کرامت هم آقا نماز جماعت می‌خواندند. در مسجد امام حسن مجتبی(ع) ابتدا پدر آقا نماز می‌خواندند؛ در ادامه‌اش آقا آمدند و آنجا هم جلساتی را داشتند. به‌خصوص یک جلسات تفسیرگونه‌ای را داشتند در ظهرهای ماه مبارک و بحثی را شروع فرموده بودند با عنوان «طرح کلی اندیشه‌های اسلامی در قرآن» که بعدها چاپ شد. نوارش را هم خود آقا به من فرمودند ضبطی تهیه و بیا این بحث را ضبط کن.

■ به همان صورت که اول آقا تفسیر آیات را می‌گفتند و بعد شما قرائت می‌کردید؟

بله. بعد نوارش را هم تکثیر می‌کردم. گاهی هم خود آقا فردی را معرفی می‌کردند که این نوار را به او بدهم. من آن نوارها را زیاد تکثیر کردم. در پوشش که داریم نوار قرآن ضبط می‌کنیم، کارهای انقلابی می‌کردیم. دانشجوها زیاد از من نوار می‌گرفتند؛ از شهرستان‌ها هم زیاد می‌آمدند و از ما نوار می‌گرفتند.

■ کتاب «طرح کلی اندیشه اسلامی» حاصل همان جلسات است؟

بله؛ دقیقاً پیاده شده همان نوارهاست. شاید یک مقداری بازنگری و کم و زیاد شده باشد، اما اصل مطلب همان است. آقا ایستاده آیات را معنی می‌کردند و تفسیر می‌گفتند؛ بعد ما قرآن می‌خواندیم. خیلی هم آقا تجلیل می‌کردند؛ این روش برای مردم هم تازگی داشت. دانشجوها پای بحث بودند. روزهای آخر جوری شده بود که خیابان دانش را می‌بستند و مردم در سوار و رو حصیر پهن می‌کردند و می‌نشستند. فکر می‌کنم سال ۵۳ یا ۵۴ بود.

■ مسجد امام حسن(ع)؟

بله مسجد امام حسن مجتبی(ع). نزدیک اوج‌گیری انقلاب بود. چند روزی هم وسط خیابان بسته شد و دیگر کار از دست ساواک خارج شد. چون دانشجوها زیاد می‌آمدند، ساواک حساس بود. ابتدا شاید جلسه با جمعیت زیادی شروع نشد، اما آرام آرام جمعیت خیلی زیاد شد. روزهای آخر، مسجد شلوغ شد و مردم مجبور شدند در خیابان بنشینند. خیابان بسته شد اصلاً. انقلاب داشت شکل می‌گرفت و مردم روشن شده بودند؛ به‌خصوص قشر دانشجو که حسابی وارد عمل شده بودند. عنوان جلسه، تفسیر قرآن بود و رژیم نمی‌توانست به این راحتی‌ها تعطیلش کند. یک پهانه قوی لازم داشتند. البته آقا را خیلی محدود کردند. کار به جایی رسید که ایشان را ممنوع‌المنبر کردند. از نماز جماعت خواندن هم ایشان را منع کردند. تبعید هم شدند؛ مرتب ایرانشهر و این طرف و آن طرف؛ زندانشان کردند و شکنجه و . . .

■ مدل برگزاری این جلسات، مردم را آن‌طور جذب کرده بود؟

ایشان می‌ایستادند و چکیده‌ای از تفسیر و مفاهیمی که در نظر داشتند را در مورد آیات می‌گفتند. نکات مهم را قبلاً توی برگه‌هایی پُلی‌کپی می‌کردند. یعنی افراد می‌دانستند درباره این آیات پخش می‌کردند. یعنی افراد می‌دانستند درباره این آیات می‌خواهد این بحث‌ها بشود و یک مضمونی از آیه را در نظر داشتند؛ ترجمه تحت‌اللفظی را هم می‌دیدند و زمینه‌ای داشتند. بعد آقا یا می‌شدند و این را شرح می‌دادند. بعد می‌فرمودند حالا که معنی این آیات را فهمیدید، این قاری عزیزمان بیاید بخواند با لحن و صدای خوش تا شما بیشتر لذت ببرید. مردم چون معنی قرآن را فهمیده بودند، راحت ارتباط برقرار می‌کردند.

ایشان برای سوق دادن مردم به مفاهیم قرآن، مجالس سنتی قرآن را به یک شکل جدید تبدیل کردند. نیامدند روز گذشته را نفی کنند، بلکه تغییر مثبتی در شیوه جلسه ایجاد کردند. آقا از دید مردم به قضیه نگاه می‌کردند. ایشان از زمینه‌ای که در جامعه بود، بهره‌برداری کردند و گفتند حالا که این جلسات هست، با بیایید و مردم را علاقه‌مند به مفاهیم قرآن هم بکنیم، یعنی جلسه قرائت قرآن به‌تنهایی کافی نیست، بلکه باید مقدمه‌ای باشد تا مردم با مفاهیم قرآن آشنا شوند و انس بگیرند. بذر آشنایی با مفاهیم قرآن را در میان نوجوانان و جوانان مشهد در آن دوره، ایشان پاشیدند؛ به‌خصوص بین قشری که به آن جلسات می‌آمدند، آقا این انس را ایجاد کردند.

■ اتفاق خاصی هم در آن جلسات افتاد؟ مثلاً بحثی صورت بگیرد و ساواک بریزد و . . .؟

نه؛ ساواک اصلاً جرئت نمی‌کرد، چون دانشجوها خیلی قوی پای کار آمده بودند. البته همه صنفی در این تجمعات شرکت می‌کردند. چون نام مسجد و نماز رویش بود و بعد از نماز این مراسم برگزار می‌شد، قشر مذهبی شرکت می‌کردند. تک و توکی هم شاید گروه‌های دیگر بودند. اگر می‌خواستند کاری بکنند، باید ما مردم درگیر می‌شدند. کاری نمی‌توانستند بکنند.

■ توصیه‌هایی که حضرت آیت‌الله‌العظمی خامنه‌ای در این جلسات داشتند، چه بود؟

خیلی روی این‌ها تأکید داشتند که مردم وقتشان را در ماشین هم از دست ندهند. می‌توانند مطالعه قرآن بکنند و قرآن جیبی کوچکی همراه داشته باشند. مقصود آقا این بود که مردم با قرآن مأنوس شوند و قرآن منحصر نشود به جلسه قرآن آمدن و فقط در آن جلسه قرآن خواندن یا شنیدن. تأکیدشان بیشتر روی مفاهیم قرآن بود تا ضمن اینکه مردم با قرائت انس می‌گیرند، آن پالکی برای یادگیری مفاهیم قرآن قرار دهند.

الان هم آقا در بیشتر سخنرانی‌ها و به بهانه‌های مختلف به مسئله قرآن اشاره می‌کنند؛ حتی جلساتی که در ارتباط با قرآن هم نیست. هنوز هم تأکید دارند صِرف قرائت مطرح نیست. قرائت قرآن را مقدمه‌ای می‌دانند برای انس با قرآن و مفاهیم آن. مفاهیم قرآن را هم اگر مردم بفهمند، باز کافی نیست؛ باید به مفاد آن عمل کند. اگر مردم ما به قرآن عمل کنند، جامعه ما خیلی از مشکلاتش برطرف می‌شود. این نکته‌ای اساسی است که آقا رویش تأکید دارند.

■ توصیه‌هایی که حضرت آیت‌الله‌العظمی خامنه‌ای در این جلسات داشتند، چه بود؟

خیلی روی این‌ها تأکید داشتند که مردم وقتشان را در ماشین هم از دست ندهند. می‌توانند مطالعه قرآن بکنند و قرآن جیبی کوچکی همراه داشته باشند. مقصود آقا این بود که مردم با قرآن مأنوس شوند و قرآن منحصر نشود به جلسه قرآن آمدن و فقط در آن جلسه قرآن خواندن یا شنیدن. تأکیدشان بیشتر روی مفاهیم قرآن بود تا ضمن اینکه مردم با قرائت انس می‌گیرند، آن پالکی برای یادگیری مفاهیم قرآن قرار دهند.

الان هم آقا در بیشتر سخنرانی‌ها و به بهانه‌های مختلف به مسئله قرآن اشاره می‌کنند؛ حتی جلساتی که در ارتباط با قرآن هم نیست. هنوز هم تأکید دارند صِرف قرائت مطرح نیست. قرائت قرآن را مقدمه‌ای می‌دانند برای انس با قرآن و مفاهیم آن. مفاهیم قرآن را هم اگر مردم بفهمند، باز کافی نیست؛ باید به مفاد آن عمل کند. اگر مردم ما به قرآن عمل کنند، جامعه ما خیلی از مشکلاتش برطرف می‌شود. این نکته‌ای اساسی است که آقا رویش تأکید دارند.

گفت‌وگو

عاشورا، نقطه اتصال دو حماسه؛ گفت‌وگویی درباره پیوند ناگسستنی زیارت عاشورا و انتظار فرج با کارشناس مهدویت

انتظار منتقم

نسرین نقدی | محرم تنها یک ماه در تقویم نیست؛ روایت یک عشق است، حماسه‌ای خونین که در کربلا رقم خورد و تا ابد، چراغ راه عاشقان و آزادگان جهان خواهد بود. در این ماه، دل‌ها به یاد مظلومیت سیدالشهدا(ع) و یاران باوفایش آتش می‌گیرد و اشک‌ها، التیام‌بخش زخم‌های جان می‌شوند. اما این حزن و اندوه نباید ما را در گذشته متوقف کند. محرم فرصتی است برای بازخوانی اهداف قیام حسینی و تلاش برای تحقق آن در عصر حاضر. یکی از مهم‌ترین جلوه‌های این تلاش، انتظار فرج و آمادگی برای ظهور منجی عالم‌بشریت، حضرت مهدی(عج) است؛ چرا که خون حسین(ع) بذری شد برای روییدن نهال عدالت و داد در سراسر گیتی.

برای بررسی دقیق‌تر این پیوند ناگسستنی و جایگاه امام عصر(عج) در زیارت عاشورا، با حجت‌الاسلام علی ربانی، معاونت پژوهش پژوهشکده مهدویت و موعودگرایی انتظار پویا به گفت‌وگو نشستیم.

■ زیارت عاشورا؛ گنجینه‌ای معنوی

حجت‌الاسلام ربانی با اشاره به جایگاه زیارت عاشورا می‌گوید: زیارت عاشورا، نه‌تنها یک متن تاریخی و روایتی از واقعه کربلا، بلکه گنجینه‌ای از معارف الهی و آموزه‌های اخلاقی است. این زیارت، از جمله زیارات مشهوری است که همواره مورد توجه علمای شیعه بوده و بزرگان این مذهب، عنایت ویژه‌ای به آن داشته‌اند. منابع معتبری چون کامل الزیارات و مصباح المتهجد، این زیارت را با سند قابل قبول نقل کرده‌اند و در طول تاریخ، سیره عملی بسیاری از مؤمنان بر مداومت بر آن استوار بوده است.

وی اضافه می‌کند: لعن و اعلام برائت‌های موجود در این زیارت، در طول تاریخ حساسیت‌هایی را برانگیخته است. برخی حتی به همین دلیل، منکر برخی از فرازهای آن شده‌اند. اما مرحوم مجلسی(ره) نکته‌ای از شیخ طوسی(ره) نقل می‌کند که نشان از کیاست و زیرکی ایشان در برخورد با دیگر مسلمانان دارد. او می‌گوید شیخ طوسی(ره) برای رفع اعتراضات، لعن‌های موجود در زیارت را به گونه‌ای تفسیر کرد که مورد قبول عامه قرار گیرد. این نشان می‌دهد همواره با